АЛЕКСЄЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

Матеріали
науково-практичної конференції,
присвяченої 135-річчю
від дня народження
професора Й.І. Танатара

Мелітополь - 2016

Запорізька обласна державна адміністрація
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Мелітопольське національно-культурне караїмське товариство «Джамаат»
Громадська організація «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»
Мелітопольський відділ Географічного товариства України

АЛЕКСЄЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 135 –річчю від дня народження
професора Й.І. Танатара

Мелітополь - 2016

УДК 908 (477.64) (06)
ББК 26.891 (4Укр - 4Зап- 2Мел) я 5
А 47

Рекомендовано до друку Вченою радою природничо-географічного факультету від 26.08.2016 р. протокол №1

Редакційна колегія:
Молодиченко В.В. – ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор філософських наук, професор
Арабаджи О.С. – проректор із заочно-дистанційної форми навчання Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
Даценко Л.М. – декан природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор геологічних наук, професор
Левада О.М. – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
Резнік В.І. – голова громадської організації «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

А 47 **Алексєєвські краєзнавчі читання:** Матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 135-річчю від дня народження професора Й.І. Танатара / Відп. ред. О.С. Арабаджи. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хельницького, 2016. – 142 с.

ISBN 978-617-7346-49-3

Конференція присвячена 135-річчю від дня народження видатного вченого та педагога, засновника відомої в світі рудної школи, першовідкривача жовтоводських уранових руд, дослідника криворізьких родовищ залізних руд, доктора геологічних наук, професора Йосипа Ісааковича Танатара. До збірки включені спогади рідних та колег про славетного мелітопольця, матеріали, присвячені історичній спадщині краю, суспільно-географічному аналізу, геологічним та рекреаційно-туристичним дослідженням, екологічним та природоохоронним проблемам регіону та краєзнавчому вихованню молоді.

Всі матеріали подано у авторській редакції. Відповідальність за підбір і виклад фактів у статтях несуть самі автори. Висловлені в статтях думки не обов'язково збігаються з точкою зору редакційної колегії.

УДК 908 (477.64) (06)
ББК 26.891 (4Укр - 4Зап- 2Мел) я 5
ISBN 978-617-7346-49-3
© Автори матеріалів, 2016

ЗМІСТ

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Й.І. ТАНАТАРА

Екатерина Танатар
Tanatar Melitopolensi (Иосиф Танатар из Мелитополя) 6
Ганна Швидько
Вітчизняне і міжнародне інтелектуальне коло спілкування професора Йосипа Ісааковича Танатара 17
Владимир Баранов
Палеодюны Северного Приазовья – как источники железной руды и каменного материала для изготовления культовых сооружений 21
Світлана Новгородська
Комплекс речей Йосипа Ісааковича Танатара в колекції Мелітопольського міського краєзнавчого музею 25

ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА МЕЛІТОПОЛЬЩИНИ

Александр Алексеев
Садовод Бердянского образцового степного лесничества 28
Виктор Исмаилов
Медовые россыпи самоцветов 31
Ганна Калашникова
Павло Ловецький – видатна постать Запорізького краю 34
Владимир Резник, Светлана Себастиянская
Гидрологическая, медицинская и санитарно-гигиеническая характеристика водолечения в Северной Таврии XIX века 38
Татьяна Савина
Дорога труда и радости 42
Валентина Тимашова
Профессор Нина Абелевна Войлошникова - сподвижница географического образования в г. Мелитополе 45

СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Олена Арабаджи
Міжкультурна інтеграція Мелітополя як чинник перспективного розвитку міста 50
Михайло Момот, Олена Арабаджи
Проблеми націєтворення в умовах сучасного українського суспільства 52
Анатасія Кондратенко
Територіально-галузева структура інвестицій в економіку Запорізької області 54
Ольга Левада , Ірина Боговін
Основні тенденції ринку праці в м. Мелітополь 56
Михайло Сажнєв
Соціально-культурні аспекти національної політики України 59
Михайло Сажнєв, Ганна Денисова
Ключова проблема тіньової економіки в Україні 63

Тетяна Терещенко
Проблеми та перспективи сталого розвитку Покровського району Дніпропетровської області 67
Ірина Донець, Миколай Стецишин, Даріна Хомотюк
Роль краєзнавства у вихованні молоді..... 69
Надія Хавер
Самореалізація та розвиток особистості учня шляхом використання потенціалу краєзнавства Херсонської області 71

РЕГІОНАЛЬНИЙ ГЕОГРАФО-ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Наталія Барабоха, Олексій Барабоха
Природно-заповідний фонд міста Мелітополя: минуле, сьогодення, майбутнє..... 74
Володимир Воровка, Віктор Демченко
Стратегія природничих наукових досліджень в межах Українського Приазов'я..... 76
Світлана Гришко
Ландшафтна структура Радивонівського лісового масиву 79
Валерія Зав'ялова, Юлія Іваненко
Екологічні проблеми ґрунтів м. Мелітополь і Мелітопольського району 83
Катерина Малініна
Український заповідник – Хомутівський степ 86
Левон Ордян, Дарина Оболенська, Оксана Яременко
Оцінка рівня забруднення поверхневих і підземних вод Херсонської області..... 88
Маргарита Підгайна
Еколого-геологічна обстановка Херсонської області 90
Лариса Прохорова, Анастасія Гайдук
Парк як важливий архітектурно-ландшафтний комплекс в межах урболандшафта (на прикладі Центрального міського парку м.Мелітополь)..... 95
Лариса Прохорова, Вікторія Усольцева
Вплив полезахисних лісосмуг на інтенсивність дефляційних процесів (на прикладі Мелітопольського району) 98
Геннадий Тамбовцев, Юлия Довженко
Экологическая оценка территории в районной планировке и ее значение..... 100
Маргарита Янєва
Еколого-біологічна характеристика популяції судака Каховського водосховища..... 103

ГЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, МЕТОДИКА

Людмила Даценко, Тетяна Зав'ялова
Тектонічна будова Мелітопольського району..... 107
Ганна Денисова, Лариса Прохорова
Аналіз геоекологічного стану берегової зони Азовського моря в районі міста Генічеськ 109
Олександр Поляшов, Анастасія Клименко
Фракционный анализ пляжевых отложений в устье реки Берда..... 111
Лариса Прохорова
Деякі факти до історичного нарису щодо формування морської геології в Україні (кінець 19- середина 20 сторіччя) 114
Лариса Прохорова, Катерина Неберекутіна
Геолого-екологічний стан Сергіївського залізорудного родовища (Приазовського району).... 116
Юрий Хоменко, Алена Мунтян
Экспресс-оценка количественного содержания минералов в россыпных отложениях..... 119

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ірина Арсененко
Мотиваційні аспекти організації екскурсійної діяльності в Запорізькому регіоні 121
Олег Байтеряков, Дмитро Передрій
Розподіл рекреаційних погод курорту Кирилівка в 2011-2015 рр. 124
Тетяна Сапун
Фізико-хімічна характеристика родовища лікувальних грязей озера Велике 128
Олеся Топалова, Владислав Гончаров
Перспективи розвитку адаптивного туризму в національних природних парках України 131
Юрий Хоменко, Александр Поляшов
Геологические факторы как основа формирования туристской мотивации 134

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ 138

Список використаних джерел

1. Атлас Запорізької області / Гол. ред. Ф. В. Зузук. – К. : Укргеодезкартографія, 1997. – 48 с.
2. Гойжевский А. А. Тектоника северо-восточной части Причерноморской впадины / А. А. Гойжевский // Геол. журнал. – 1962. –Т. 22; Вып. 6. – 12 с.
3. Молявко Г. І. До палеогеографії Причорноморських степів півдня УРСР у неогені і антропогені / Г. І. Молявко, І. Г. Підоплічко // Геол. журнал. – 1955. – Т. 15.;Вип. 1. – С. 9-25.
4. Семененко В.М. Про куяльницькі відклади Північного Приазов'я // Геол. журнал. – 1960. – Т. 20. – Вип. 6. – С. 90-94.
5. Семененко В.Н. О корреляции плиоцена Черноморского и Каспийского бассейнов в связи с находкой акчагыльской фауны моллюсков в куяльницких отложениях Северного Приазовья // Геол. журнал. – 1966. – Вып. 5. – С. 99-100.
6. Семененко В.Н., Мацуй В.М. Новые находки акчагыльской фауны моллюсков в куяльницких отложениях Северного Приазовья // Докл. АН УССР. Сер. Б. – 1977. – Вып. 2. – С. 116-118.
7. Тектоника Украины / [под. ред. С. С. Круглова, А. К. Цыпко]. – М. : Недра, 1988. – 254 с.
8. Ханин А. А. Стратиграфия и литологиямеловых и палеогенових обложений Приазовского района / А. А. Ханин // Разведканедр. – 1950. – №1. –С. 23-48.
9. Ханин А. А. Стратиграфия и тектоніка Западного Приазовья // Бюл. Моск. об-ва испытателей природы. – 1949. – Т. 24; Вып. 1. – Геология.– С. 38-55.
10. Балуховский Н. Ф. Состояние геологической изученности Причерноморской впадины / Балуховский Н. Ф., Гавриш В. К., Литвинов В. С., 1951. – Фонды Главгеологии УССР.
11. Ключников М. Н. Палеогеновые отложения Причерноморской впадины / М. Н. Ключников, 1951. – Фонды ИГН АН УССР.

Анна Денисова, Лариса Прохорова
м. Мелітополь

АНАЛІЗ ГЕОЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ БЕРЕГОВОЇ ЗОНИ АЗОВСЬКОГО МОРЯ В РАЙОНІ МІСТА ГЕНІЧЕСЬК

Берегова зона виступає контактною областю водних мас та прибережних ділянок суходолу, місцем активної взаємодії трьох оболонок Землі – літосфери, гідросфери, атмосфери. Досить висока концентрація механічної енергії, породжена хвильовою діяльністю, зумовлює динамічну модифікацію форм рельєфу берегової зони. В першу чергу це проявляється в абразійних та акумулятивних процесах. Зокрема, активній трансформації піддається берегова зона Азовського моря, що останнім часом проявляється в абразійному вираженні. На сьогоднішній день питання щодо розмивання берегів моря постає досить гостро, адже наслідки катастрофічно впливають не лише на сформовані берегові біоценози, порушення цілісності екосистеми, вони торкаються також сфери сільського господарства – інтенсивне освоєння берегової зони [1].

З метою якісної оцінки стану берегових процесів та встановленні причинно-наслідкових зв'язків, що сприяють прискоренню руйнації берегів та акумулятивних форм, було проведено дослідження процесу модифікації берегової зони Азовського моря в районі міста Геніческ (територія Херсонської області), що проводилось протягом року, основним методом дослідження постає моніторинг визначеної берегової зони. За цей період територія пройшла певні природні процеси, серед яких – період льодоставу, зміна припливно-відпливних процесів, певний вітро-хвильовий режим.

Результати дослідження дозволяють зробити висновки про сформовану вже на даний момент геоекологічну кризу, чому передують наступні процеси. Головна роль руйнування корінних берегів належить абразійним процесам, передумовою чого

насамперед виступає геологічна основа берегів. Вона представлена скупченням піщано-черепашкових відкладів неоген-четвертинного віку, що в свою чергу проявляється у структурному складі: пісок, лесові суглинки, прошарки глини. Тому характерними являються процеси втрати прибережними ділянками стійкості екзогенним процесам, обвали, зсуви – наслідки періодичного зволоження піщаного шару. Абразійна діяльність підсилюється ерозією, процесами фізичного та хімічного вивітрювання. Хвильова діяльність вод Азовського моря виступає супровідним абразійним фактором. Хвильовий процес являється природньо нормальним, але з урахуванням певних чинників – підвищення середніх показників температури, поступове щорічне збільшення рівня вод Світового океану, зміна режиму та інтенсивності випадання атмосферних опадів призводять до геоморфологічної інтенсивності відступання берега. Окрім природніх чинників абразійного обрамлення берегової зони підсилювачем деструкції морфоструктури берегової зони Азовського моря являється антропогенна діяльність [3]. Остання в свою чергу проявляється промисловим видобутком піску, зосереджене майже по всіх акумулятивних зонах. Крім того, переважна частка у загальному об'ємі акумулятивних наносів належить біогенним організмам. Але наслідки інтенсивної антропогенної діяльності (регулювання стоку річок, розбудова гідротехнічних споруд, забруднення вод промисловими, комунальними та зрошувальними стоками) призводить до зменшення частки біогенного матеріалу – основна складова частка акумулятивних наносів, і як результат – скорочення (розмивання) пляжу. Не менш негативні наслідки проявляються через надмірну забудову берегової зони спорудами житлово-комунального, рекреаційного, промислового призначення. Гостро постає проблема рекреаційного навантаження берегової зони, що часто суперечить встановленим нормам чинного законодавства. Скорочення обсягів берегової зони призводить до трансформації природних екосистем, порушується зональність степових угрупувань, зникнення представників фітоценозів (раніше типові ковилові нині являються рідкістю для берегової зони). Крім того, процеси що відбуваються та залишаються поза увагою відповідної адміністрації, становлять загрозу жителям прибережних районів, оскільки в місці дослідження відстань від житлової зони до зони зсуву становить менше 5 м. Всі ці процеси впливають на абразійні та акумулятивні осередки берегової зони, виступаючи рушійною силою в порушенні встановленої геоекологічної рівноваги [2].

Станом на сьогоднішній день вирішення даної проблеми носить гостро невідкладний характер. Характерною являється відсутність комплексного підходу при вирішенні задач та локальне обмеження, адже проблеми динамічного порушення цілісності морфоструктури вирішувалися переважно в населених пунктах та рекреаційно-туристичних закладах, що розташовані в межах берегової зони [2].

Аналізуючи отримані дані в ході проведеного дослідження можна визначити наступне. Діючі модифікаційні процеси, що відбуваються в межах берегової зони Азовського моря носять переважно абразійно-акумулятивний характер. При цьому провідними виступають абразійні процеси, що в окремих випадках призводять до порушення геоекологічної рівноваги. Швидкість процесів абразійного обрамлення берегової зони залежить від природних та антропогенних чинників. Пропонується розроблена система заходів геоекологічного стану берегової зони. Зокрема, необхідно створити умови уповільнення темпів руйнівних процесів шляхом розбудови інженерно-технічних споруд; законодавчо регулювати рекреаційне навантаження берегової зони та житлово-комунальні, промислово-технічні забудови; сприяти екологізації акваторії шляхом очищення стічних та забруднених сільськогосподарською діяльністю ґрунтових вод; сприяння раціоналізації регулювання стоку річкових вод. Таким чином, з метою подолання сформованої геоекологічної кризи необхідно забезпечити комплексний підхід до вивчення проблеми порушення рівноваги та розробки і впровадження заходів щодо встановлення рівноваги між природніми процесами та антропогенною діяльністю.

Список використаної літератури:

1. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоекологічний стан: монографія / Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, О.В. Непша та ін.; відп. ред. Л.М. Даценко. – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 308 с.
2. Бойко М.Ф. Екологія Херсонщини / М.Ф. Бойко, С.Г. Чорний. – Херсон: Терра, 2001. – 156 с.
3. Екологічний паспорт Херсонської області / Під ред. П.О. Поповича. – Херсон: Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області, 2011. – 149 с.

Александр Поляшов, Анастасия Клименко
г. Днипро

ФРАКЦИОННЫЙ АНАЛИЗ ПЛЯЖЕВЫХ ОТЛОЖЕНИЙ В УСТЬЕ РЕКИ БЕРДА

Основная идея работы состоит в изучении минерального состава фракций пляжевых отложений в устье реки Берда (рис. 1 и рис. 2). Известно, что черные пески на пляжах северного побережья Азовского моря в минеральном выражении представлены мелкодисперной смесью граната, циркона, ильменита, магнетита, кварца, монацита, детрита и др.. Из них темноцветные минералы магнитны, светлоцветные – немагнитны, монацит – парамагнитен. Поэтому обогащение тем или иным минералом легко можно выполнить применяя фракционный анализ - разделение песков по крупности, магнитной восприимчивости, плотности и другим свойствам.

Цель работы: изучить способность черных песков концентрировать минералы при фракционном анализе.

Задачи, направленные на достижение поставленной цели, состояли в отборе исходной пробы черных песков, выполнении ее ситового анализа и разделении продуктов рассева на концентрационном столе.

Исходная проба черных песков была отобрана восточнее п. Новопетровка в 3 км восточнее устья р. Берда на пляже в количестве 5 килограмм. Отобранная проба была промыта (получен шлих) и просушена на солнце, после чего она была рассеяна на классы крупности.

Минералогические исследования шлиховых проб черных и светлых (для сравнения) песков проводились в полевых условиях при прохождении учебной геологосъемочной практики на мобильном микроскопе марки МПБ-2 с увеличением 24±5% крат. Изображение под микроскопом получено с помощью камеры мобильного телефона iPhone 5S (рис. 3).

Обломочный материал, представленный на рис.3, хорошо окатан, причем темноцветный окатан в большей степени, что отражает результат доминирующего поступления в море кварцсодержащего материала.

Результаты распределения продуктов рассева по классам крупности показаны на рис. 2.

Характер распределения продуктов рассева по крупности, представленный на рис. 4, не противоречит результатам, полученным в работе /2/.

В радиоактивном отношении черный песок класса крупности 0,063-0,1мм обладает максимальной мощностью дозы излучения – 454 мкР/час, продукты крупнее 1 мм минимальной – от 50 до 70 мкР/час. Следовательно, монацит подвергался более продолжительному разрушению в береговой зоне в сравнении с другими минералами. Размеры кристаллов монацита в материнской породе составляли также около 0,1мм и высвобождаясь из нее в ходе выветривания и участия в волноприбойных процессах он не утратил существенно своих размеров.

Исходная проба черных и светлых песков на пляже восточнее устья реки Берда характеризуются следующим минеральным составом (Таблица 1).